

Є. Гашин

ЛІЦЕНЗІЙНІ УГОДИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАРУБІЖНОГО ПАТЕНТУВАННЯ ВИНАХОДІВ

Анотація. Розглянуто зміст та види ліцензійних угод. Визначено шляхи реалізації відчизняних винаходів за кордоном. Обґрунтована ефективність патентно-ліцензійної роботи.

Перехідний період нашої економіки характеризується значним ростом економічних та науково-технічних зв'язків України з багатьма державами світу. Збільшується експорт та імпорт машин, приладів та устаткування, які займають чинне місце в зовнішньоекономічній діяльності підприємств. Розширюється технічна допомога, яку Україна надає цілому ряду країн різних континентів. Зростає обмін технічними досягненнями між нашою державою та близьким і далеким зарубіжжям.

Внаслідок цього виключно важливого значення набуває питання забезпечення патентоздатності та патентної чистоти українського експорту. Це означає, що наші машини, устаткування, прилади, матеріали та технології повинні бути патентоспроможними та не підпадати під діючі патенти в країнах експорту.

В економічно розвинених країнах патенти вже довго та успішно використовуються для того, щоб шляхом регулювання темпів і напрямів технічного розвитку добитися високих прибутків, оскільки вони закріплюють за патентоволодарем монопольне право використання найновіших технічних рішень.

В своїй комерційній практиці зарубіжні фірми широко користуються тими привілеями, які надає їм патент в конкурентній боротьбі, оскільки він захищає підприємця не тільки від місцевих, але й від іноземних конкурентів.

Зарубіжне патентування розширює для підприємця межі визнання його права власності та дозволяє йому закріпити за собою на зовнішніх ринках ті переваги, які надає володіння патентом. При цьому монополія патентоволодаря буде тим більш міжнародною, чим ширша патентна охорона. Таким чином, патенти виступають як засіб охорони комерційних операцій.

Разом з тим, патенти можуть виступати як самостійні об'єкти комерційних угод (поступлення патентом або продаж на його основі ліцензії).

Тепер в світовій торгівлі діє понад 40 тисяч ліцензійних угод. Спостереження за патентами конкурентів дозволяє оцінювати не тільки рівень їх науково-дослідних робіт, але й судити про комерційну політику, положення на ринку, про перспективи діяльності тощо. Все це відіграє важливу роль при складанні науково-обґрунтованих прогнозів технічного розвитку підприємства.

Кваліфіковане вивчення патентної літератури дозволяє не тільки визначити рівень, але й виявити основні тенденції в розвитку техніки, а в поєднанні з відомостями про теоретичні розробки і комерційною інформацією - створювати вірогідні прогнози розвитку техніки і технології та їх застосування у виробництві.

При вивченні ринку ліцензій в цілому застосовуються принципи та методи, що характерні для досліджень ринків традиційних товарів. Разом з тим, ринку ліцензій притаманна специфіка, яка вимагає нових підходів і прийомів його вивчення.

Це зумовлено тим, що об'єкти ліцензії близькі між собою за основними ознаками їх споживної вартості і об'єднані на одному ринку ліцензій. В той же час об'єкти ліцензій мають індивідуальні науково-технічні параметри та зовнішні ознаки.

Важливо пам'ятати, що патентна чистота машин, устаткування, приладів і технологічних процесів обмежується певним періодом, на який видаються патенти. В

більшості розвинених країн світу строк дії патенту коливається в межах 15-20 років, хоч в окремих державах цей строк можна продовжити на 5 і більше років.

Дія патенту протягом вказаного строку повинна підтримуватись володарем шляхом сплати охоронного мита, яке зростає щорічно. Тому в більшості країн через несплату вказаного мита багато патентів втрачають силу ще до кінця номінального строку дій. Це проходить тому, що патентоволодар не зумів одержати вигоди патенту, або переконався, що за цей період появились нові більш прогресивні технічні рішення, через що можливість реалізації своїх патентних прав була втрачена.

Разом з тим є країни (наприклад, Канада, США), в яких не існує річного мита, бо воно сплачується один раз при одержанні патенту. Цей факт є дуже суттєвим. Вимоги патентоздатності та патентної чистоти пред'являються тепер до всіх нових розробок, включаючи державні стандарти. Стандартизацією охоплено всі галузі техніки, де функціонує понад 10 тис. стандартів. Тепер при затвердженні стандарту на кожен новий виріб обов'язково враховується його патентоздатність та патентна чистота. Патентоздатність - це можливість одержання патенту на певний винахід в одній або декількох країнах. Якщо створено який-небудь пристрій, спосіб або речовину чи технологію, що відрізняється істотною новизною та певною прогресивністю, то на таке рішення можна одержати патент в Україні та за кордоном.

Слід знати, що захищати авторські права на винахід можна тільки шляхом одержання патенту. Всяке передчасне (до подачі заяви) розголошення суті винаходу позбавляє можливості одержати патент за кордоном, оскільки те, що стало відомим з яких-небудь джерел, не може бути запатентованим внаслідок втрати новизни. Такі факти не поодинокі. Не всі інженерно-технічні працівники знають особливості патентних законів різних країн, погано уявляють собі суть захисту винаходів, через що багато з того, що може бути захищеним і реалізованим за кордоном, втрачається.

Реалізація вітчизняних винаходів за кордоном може виражатися різноманітно:

- пряий експорт нашої промислової продукції;
- продаж ліцензій іноземним фірмам. Останній, як правило, проводиться на ті вироби, які захищені патентами за кордоном (так звані патентні ліцензії). Правда, можуть бути продані і безпатентні ліцензії, але вартість їх значно нижча.

Продаж ліцензій в сучасних умовах є найбільш прогресивним видом експорту, який постійно розширюється. Тому об'єкти експорту повинні завжди провирятись на патентну чистоту.

Нормативними актами передбачено 5 випадків обов'язкової перевірки патентної чистоти машин, устаткувань, матеріалів, технологій тощо. Вони включають:

- всі об'єкти, що експортуються;
- всю технічну документацію, що передається за кордон;
- всі предмети ліцензій та об'єкти виробництва за ліцензійними угодами;
- ті експонати, що передбачається демонструвати на виставках та ярмарках;
- розробки нових або вдосконалення відомих машин, устаткування, приладів, матеріалів та технологічних процесів.

Характерно, що при передачі технічної документації будь-якій із зарубіжних країн для організації в ній виробництва певної продукції, остання перевіряється на патентну чистоту відносно тих країн, в які можливий експорт цієї продукції.

Передаючи технічну документацію іншій країні для будівництва заводу, необхідно, насамперед, перевірити технологічний процес, що закладений в основу проекту. Потім необхідно перевірити патентну чистоту всього основного технологічного устаткування та продукції, що випускатиметься за нашою патентною документацією.

При передачі технічної документації для будівництва за кордоном об'єктів

комплектних поставок (гідроелектростанцій, шахт, заводів тощо) поряд з перевіркою патентної чистоти проекту в цілому, необхідно перевіряти на патентну чистоту всі дорожні і будівельні машини, що застосовуватимуться при будівництві об'єкта.

Звісно, що ліцензія - це передача права на винахід. При цьому виникає питання: якщо мова йде про винахід, то навіщо перевірка на патентну чистоту? Така думка помилкова. Перевірка необхідна, оскільки в об'єкті ліцензії поруч з винаходом знаходиться багато вузлів, елементів та цілих агрегатів, що не захищені патентами. Слід також врахувати той факт, що вітчизняні патенти, а тим більше бувші авторські свідоцтва (як охоронні документи), не можуть безапеляційно засвідчувати патентну чистоту, оскільки в період патентної експертизи заявок на винаходи в нашій країні, за кордоном могли створитись аналогічні винаходи.

Досвід роботи передових підприємств і організацій засвідчує, що патентно-ліцензійна діяльність в період переходу до ринку є важливим фактором формування технічної політики і одним з важелів науково-технічного прогресу.

Активна науково обгрунтована організація патентно-ліцензійної роботи сприятиме комплексному вирішенню проблеми впровадження новітніх досягнень науки і техніки у виробництво, дозволить в процесі створення нової техніки вносити корективи, які сприятимуть розробкам об'єктів техніки на рівні винаходів, створенню таких умов, коли впровадження технічних новинок у власне виробництво буде нерозривно пов'язаним з реалізацією винаходів як в Україні, так і за його межами.

Summary. Kinds and contents of license agreements are learnt. Ways of home inventions distribution abroad are determined. Patent and license work effectiveness is substantiated.